

Asia: VN/18505/2021

Hallituksen esitys eduskunnalle digitaalista henkilöllisyyttä koskevaksi lainsäädännöksi

Kommentit esityksen tavoitteista ja ehdotetuista ratkaisuista yleisesti

Kommentit yleisesti esityksen tavoitteista ja ehdotetuista ratkaisuista

Ehdotuksen tavoitteet, eli digitaalinen henkilöllisyystodistus ja ulkomaalaiselle tarkoitetun digitaalisen asiointivälineen tuottaminen ja käyttö, ovat kannatettavia ja sopivat suomalaiseen yhteiskuntaan. Tavoitteita kohti mennessä on kuitenkin korostettava laitteiden ja sovellusten tietoturvasuorituksia ja käyttäjien tietosuojaa, luotettavaa tietojen käyttöä ja säilytystä, sekä helppokäyttöisyyttä ja tarvittavan henkilökohtaisen tuen järjestämistä.

Tietoturvan ja tietosuojan vuoksi kannatettava tavoite on, että mikään muu toimija ei viranomaisen lisäksi voisi tuottaa tällaista henkilöllisyystodistusta asiointissa hyödynnettäväksi.

Teknologian hyvään soveltamiseen kuuluu tietoinen pyrkimys edistää teknologian avulla joitain arvokkaiksi katsottuja yhteiskunnallisia tavoitteita. Tällaisia ovat yksilön perusoikeuksien turvaaminen ja henkilökohtaisen tietosuojan varmistaminen.

Kaikessa digitaalisessa kehittämisessä on korostettava ihmiskeskeistä lähestymistapaa ja tavoitetta parantaa kansalaisten osallisuutta, luottamusta ja yhteiskunnan demokratiakehitystä, sekä perusoikeuksien ja erityisesti henkilötietojen suojaamista koskevan sääntelyn noudattamista.

STTK edellyttää, että palvelujen kehittämiseen sisällytetään sellaista säätelyä, jolla turvataan yksilön tietosuoja ja yksilön vahvat oikeudet omien tietojen hallintaan. Tämä on otettu hallituksen esityksessä huomioon, mikä edistää hankkeen hyväksymistä.

Lisäksi olisi mahdollistettava, että kansalaiset voisivat laskuttaa omien tietojensa käytöstä esim. yrityksiä, kieltää kokonaan joidenkin tietojensa käytön tai tuhota haluamansa tiedot.

Kommentit digitaalisesta henkilöllisyystodistuksesta

Julkisen ja yksityisen sektorin tiedon turvallisuutta, kuten esim. henkilöllisyyden varmistamisen digitaalisia välineitä, ei voi jättää vapaaehtoisten pelisääntöjen varaan, vaan tässä tarvitaan yksityisyyden turvaavaa ja eettiset periaatteet sisältävää lainsäädäntöä. Muutoin luottamusta kansalaisten ja yritysten/julkisen sektorin välille on mahdotonta rakentaa.

Valtiovarainministeriön hankkeessa tunnistettiin suurimpina esteinä sähköisen tunnistamisen käytölle digitaalisissa palveluissa varsinaisten asiointipalvelujen vaikeakäyttöisyys. Osa käyttäjistä on toisaalta edelleen sähköisen tunnistamisen käyttömahdollisuuksien ulkopuolella. Yhtä tärkeää kuin yleinen kaikille kansalaisille tarkoitettu henkilökortti, on edistää toimintarajoitteisten kuluttajien digitaalisen identiteetin saanti- ja käyttömahdollisuuksia.

Olennaista on varmistaa, että julkisten palvelujen digitalisoinnissa on tarjolla kattavasti myös vaihtoehtoisia palvelukanavia, joiden avulla asiointi voidaan tehdä henkilökohtaisesti. Henkilökohtaisen palvelun tarvetta ei saa aliarvioida, vaan suunnittelussa on oltava alusta lähtien mukana realistinen kuva erilaisista asiakasryhmistä ja heidän palvelutarpeistaan.

Henkilökohtainen palvelu on rakennettava alusta lähtien sisälle kaikkiin digitaalista asiakkuutta tavoitteleviin palvelukonsepteihin, jotta vältytään asiakkaille oikeanlaisen palvelumallin puutteesta johtuvista hankaluuksista ja lisäkustannuksista. Tämä koskee myös digitaalista henkilöllisyystodistusta.

Kommentit ulkomaalaisen digitaalisesta asiointivälineestä

STTK kannattaa ulkomaalaisten henkilöiden mahdollisuuksia saada käyttöönsä digitaalinen identiteetti ja hyödyntää sitä asiointissa.

Kommentit luonnollisen henkilön tunnistusvälineestä

-

Kommentit ehdotetusta toimintamallista ja viranomaisten tehtävistä palveluiden tuottajina

-

Esitysluonnokseen sisältyvät säädösehdotukset ja niiden perustelut

Kommentit hallituksen esityksen luonnoksesta sekä esitetystä sääntelystä yleisesti

STTK muistuttaa, että yksilön perusoikeuksien näkökulmasta julkisen sektorin on turvattava kansalaisille mahdollisuudet ja välineet sähköiseen asiointiin osallistumisoikeuksien, hyvän hallinnon

ja yhdenvertaisuuden nimissä. Julkinen hallintotehtävä on käsitettävä ensisijaiseksi, mikäli digiprosessien koetaan hämärtävän yksityisen ja viranomaistoimijan rajoja. Koko hankkeen lähtökohtina tulee olla perusoikeuksien toteutuminen digitaalisten palvelujen käytössä sekä vahva sähköinen tunnistamisen.

Kommentit ehdotuksesta Digi- ja väestötietoviraston digitaalisen henkilöllisyyden palveluista annettavaksi laiksi

-

Kommentit ehdotuksesta digitaalisesta henkilöllisyystodistuksesta annettavaksi laiksi

-

Kommentit muuhun ehdotettavaan lainsäädäntöön

-

Kommentit henkilötietojen käsittelyä koskevista sääntelyratkaisuksista sekä tietosuojaa koskevista kysymyksistä

-

Kommentit esityksen perustuslakia ja säätämisyjärjestystä koskevista kysymyksistä

-

Kommentit esityksessä esitetystä alustavasta kilpailuoikeudellisesta arviosta

-

Kommentit muista esitykseen ja sen valmisteluun liittyvistä oikeudellisista kysymyksistä

-

Vaikutusten arviointi

Kommentit vaikutusten arvioinnista yleisesti

Digitaalisen henkilöllisyystodistuksen ja erilaisten omadata-järjestelmien käyttö viranomaispalveluissa on hyvä askel eteenpäin sujuvan palvelun kehittämisessä. Se kuitenkin edellyttää valmista lainsäädäntöä ennen kuin järjestelmä lanseerataan kansalaisten käyttöön. Järjestelmän onnistunut lanseeraus edellyttää riittävän isoja, kattavia ja ajallisesti pitkäjänteisiä koulutus- ja tiedotuskampanjoita niin kansalaisille, että viranomaisille itselleen.

Hallituksen esityksestä on jäänyt pois onnistuneen toteutumisen kannalta olennainen asia, eli kaikkien viranomaispalveluissa olevien täydennyskouluttaminen uuden henkilöllisyystodistuksen ominaisuuksiin, tietoturvaan ja suojaan, kansalaisten oikeuksiin hallita omia tietojaan, sekä henkilökohtaisen palvelun osaaminen ja sen järjestäminen yhdessä uuden välineen lanseerauksen kanssa.

Hallituksen esityksessä todetaan, että ehdotuksen merkittävimmät vaikutukset liittyvät digitaalisen henkilöllisyyden tietojärjestelmään ja sen hallintaan sekä ulkomaalaisen digitaalisen asiointivälineen tuottamiseen. Keinoja tämän vaikutuksen onnistuneella tavalla ei tuoda esille, vaikka niiden pitäisi olla mukana suunnittelussa jo alusta alkaen.

Samoin vaikutuksen organisaatioon ja henkilöstöön todetaan henkilölukujen osalta ja mainitaan asiakastukitehtävät ja tietojärjestelmien kehittäminen ja ylläpito, mutta keinoja varmistaa uudistuksen toteutuminen ei pohdita. Toimenpidesuunnitelmia tarvitaan muun muassa viranomaispalveluissa olevien kaikkien henkilöstöryhmien kouluttamiseen ja toiminnan muutoksista johtuvien työtapojen ja menettelyiden johtamiseen ja organisointiin.

Digi- ja väestöviraston rekisterinpidon vastuulle tulevaksi on suunniteltu henkilötietoja sisältävien rekisteriä, joiden tietoturvaan ja tietosuojaan on kiinnitettävä erityistä huomiota. Ehdotus aiheuttaa erityisiä tehtäviä, jolloin näitä tietoja käsittelevien henkilöiden osalta on arvioitava paitsi heidän luotettavuuttaan, myös osaamistaan, ja korjattava kaikki puutteet tässä.

Digitaalisen henkilökortin luotettavuus tarkoittaa vahvaa järjestelmän kehityksen ja seurannan eettisyyttä, ”valmista” tuotetta (ei harjoittelukappaleita!), sekä vahvaa tietosuojaa ja -turvaa. Luotettavuuteen kuuluu itseisarvoisesti järjestelmän valvonta, nopea huolto ja edelleen kehittäminen. Erityisesti verovaroin kehitetyn julkisen palvelun järjestelmän pitää olla julkisesti valvottu ja sen toiminnasta pitää löytyä selkeät vastuutahot.

Aivan keskeistä on, että yksilön perusoikeuksien näkökulmasta julkisen sektorin on turvattava kansalaisille mahdollisuudet ja välineet sähköiseen asiointiin osallistumisoikeuksien, hyvän hallinnon ja yhdenvertaisuuden nimissä. Julkinen hallintotehtävä on käsitettävä ensisijaiseksi, mikäli digiprosessien koetaan hämärtävän yksityisen ja viranomaistoimijan rajoja.

Koko hankkeen lähtökohtina tulee olla perusoikeuksien toteutuminen digitaalisten palvelujen käytössä sekä vahva sähköinen tunnistaminen. Tämän varmistamiseksi eivät riitä pelkät viestinnälliset keinot, vaan heti suunnittelun alusta lähtien on tehtävä toimenpidesuunnitelma henkilökohtaisen tukipalvelun järjestämiseksi, tarvittavien digiasioinnin välineiden saatavuuden varmistamiseksi sekä vaihtoehtoisten tunnistustapojen rakentamiseksi. Tämän lisäksi on huolehdittava käyttäjien koulutuksesta uusien välineiden käyttöön sekä kattavasta ja selkeästä viestinnästä.

Kommentit taloudellisista vaikutuksista

-

Kommentit vaikutuksista viranomaisten toimintaan

-

Kommentit muista yhteiskunnallisista vaikutuksista ja ympäristövaikutuksista

-

Millaisia vaikutuksia ehdotetulla sääntelyllä olisi oman organisaationne tai toimialanne näkökulmasta?

-

Kohdennetut kysymykset vaikutusten arvioinnin tarkentamiseksi jatkovalmistelun aikana (lausunnonantaja voi valita itselleen soveltuvat teemat)

Julkishallinnon toimijoita pyydetään arvioimaan, millaisia määräraha-vaikutuksia (esimerkiksi järjestelmäkustannuksia tai henkilöstökustannuksia) esitetyllä lainsäädännöllä ja ratkaisulla arvioidaan olevan organisaatiossa sekä ottamaan kantaa ovatko muutokset hoidettavissa nykyisten määrärahojen puitteissa vai vaativatko ne lisämäärärahoja.

-

Kiellettyä valtiontukea ja kilpailuneutraliteettia koskevia kysymyksiä on käsitelty valmistelun aikana, mutta näitä kysymyksiä ei ole kyetty arvioimaan tyhjentävästi. Miten arvioisitte näitä kysymyksiä ja miltä osin esitettyä arviota olisi erityisesti tarkennettava? Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotuksilla olevan kilpailulle sekä olemassa olevien että tulevaisuudessa kehittyvien palveluiden näkökulmasta?

-

Vastaavatko suunnitellut ratkaisut asiointipalveluiden tarpeeseen?

-

Miten arvioitte ehdotusten vaikuttavan tunnistuksen hyödyntäjien toimintaan, esimerkiksi asiointipalveluiden tarjoajiin? Onko ehdotuksella vaikutuksia esimerkiksi sähköisen tunnistamisen käyttöön, liiketoiminnan kannattavuuteen tai investointien tarpeeseen?

-

Millaisia teknisiä toteutuksia tai hankintoja digitaalisen henkilöllisyystodistuksen ja/tai ulkomaalaisen digitaalisen asiointivälineen hyödyntäminen osaltanne tai toimialallanne edellyttäisi sähköisessä ja/tai käyntiasioinnissa? Miten tämä vertautuu tunnistuspalveluiden ostoon luottamusverkoston toimijoilta?

-

Mitä vaikutuksia digitaalisen henkilöllisyystodistuksen ja/tai ulkomaalaisen digitaalisen asiointivälineen tarjoamisella yksityisen sektorin käyttöön on nykyiseen tunnistuspalveluiden hankintaan luottamusverkoston palveluntarjoajilta?

-

Onko esityksellä vaikutuksia uusien yksityisen sektorin tunnistusvälineiden tai -palveluiden tarjonnan syntymiseen luottamusverkostossa tai sen ulkopuolella?

-

Millä tavoin arvioitte esitettyjen ratkaisujen vaikuttavan nykyisten vahvan sähköisen tunnistamisen palveluntarjoajien liiketoimintaan? Onko tähän vaikutusta sillä, missä määrin ja kuinka kauan palveluntarjoajille maksettaisiin tunnistustapahtumista julkisen sektorin palveluihin tai sillä, onko digitaalinen henkilöllisyystodistus luottamusverkostotoimijoiden hyödynnettävissä maksutta?

-

Millä tavoin arvioitte ehdotusten vaikuttavan ulkomaisiin yrityksiin ja asiointipalveluihin?

-

Miten esitetyt ratkaisut ja ehdotettava sääntely vastaavat erityisryhmien tarpeisiin erilaisissa asiointitilanteissa? Onko yhdenvertaisuus otettu riittävästi huomioon?

-

Arvioitteko, että hankkeessa esitetty ratkaisu parantaa alle 15-vuotiaiden mahdollisuuksia sähköiseen asiointiin? Mahdollistavatko ratkaisut sen, että asiointipalvelut voivat halutessaan huomioida palvelussaan henkilön iän? Onko alaikäisten asiointimahdollisuuksien mahdollisella laajenemisella vaikutuksia asiointipalveluiden tuottamiseen?

-

Millä tavoin arvioitte, että esitys vaikuttaa ulkomaalaisten henkilöiden mahdollisuuksiin käyttää asiointipalveluita Suomessa tai ennen maahan saapumista? Millaisia vaikutuksia esityksellä on työntekijöiden liikkuvuuteen?

-

Onko tietoturvallisuutta ja tietosuojaa koskevat kysymykset mielestänne otettu riittävästi huomioon esitetyissä ratkaisuissa ja ehdotetussa sääntelyssä?

-

Muut kommentit

-

Gylling Päivi

STTK ry. - Lisätietoja:

leila.kurki@sttk.fi

Leila Kurki, asiantuntija, työelämä ja innovaatiot,